

*Аналітична записка
Серія «Гуманітарний розвиток», № 1, 2019*

ФУНКЦІЇ КУЛЬТУРИ У ФОРМУВАННІ СУСПІЛЬНОЇ КОНСОЛІДАЦІЇ УКРАЇНИ

О. Л. Валевський, д. н. держ. упр., с .н. с., провідний науковий
співробітник відділу гуманітарної політики
Національного інституту стратегічних досліджень

В аналітичній записці розглянуто специфіку функцій культури у формуванні суспільної консолідації та визначено актуальні завдання посилення громадянської згуртованості за допомогою культурних засобів. Надано низку рекомендацій з метою посилення використання функцій культури у консолідації українського суспільства.

Роль культури у формуванні суспільної консолідації

Економічні негаразди, соціальне розшарування, політична нестабільність, девальвація духовних цінностей створюють загрози єдності суспільства. Це, зокрема, проявляється у поширенні «мови ненависті» у політичному дискурсі, падінні рівня легітимності органів влади, зростанні радикалізму. Причини дезорганізації мають багаторівневу природу. Вони викликані «збоями» у стосунках між державою та громадянином, регіонами, а також деструктивними процесами у соціально-економічній сфері та поведінкових моделях. Тож, завдання посилення консолідації полягає, з одного боку, у відновленні управлінських функцій держави, з другого – у зміцненні ціннісного базису суспільства. А це є власне завданням культури.

Культурний розвиток (зокрема, зміцнення культурних компетенцій громадян) має неабиякий консолідуючий потенціал, який, на жаль, залишається багато в чому недооціненим.

Довідково. Поняття культурної компетентності особистості вказує на ступінь соціалізації та інтегрованості індивіда в суспільство, що дає можливість розуміти і використовувати у діяльності знання, культурні зразки, правила поведінки, а також систему загальноприйнятих світоглядних установок і ціннісних орієнтацій. Формування культурної компетенції забезпечує цілісність культурного простору. Відповідно, зниження рівня культурної компетенції пов'язано з деструктивними процесами в суспільстві. Культурна компетентність також означає наявність у індивіда необхідного рівня знань та навичок, що забезпечує йому можливість бути повноцінним членом суспільства. Також це поняття вказує на здатність до особистісного зростання шляхом досягнення культурної спадщини і цінностей.

Доречно зазначити, що культурна компетенція включена до восьми основних компетентностей, що, як стверджується у Рекомендаціях Європейського Парламенту та Ради (ЄС), необхідні громадянам для особистої реалізації та розвитку, активного громадського життя та соціальної єдності. У Рекомендаціях ця культурна компетенція визначається як

«обізнаність та самовираження у сфері культури». Це означає знання місцевого, державного та європейського культурного спадку та його місця в світі, розуміння культурного та мовного різноманіття Європи, вміння пов'язати власну творчу точку зору з думками інших та вміння визначати та усвідомлювати соціальні та економічні можливості у культурній діяльності¹.

Культурну політику як засіб консолідації суспільства не доцільно зводити до якогось одного технологічного набору дій. Культурна консолідація пов'язана з визнанням різноманітності поглядів, суспільних практик та ідеологічних орієнтацій, які, в той же час, об'єднуються загальноприйнятими цілями розвитку та цінностями, на яких базується суспільне життя.

В умовах соціального розшарування та падіння рівня легітимності органів влади є ризик формування в громадській свідомості феномену так званої «негативної консолідації», коли громадян об'єднує негативне ставлення до державних органів, несприйняття деяких напрямів державної політики або окремих політиків. Формування «негативної консолідації» в умовах соціально-економічних негараздів, бідності широких верств населення та поширення популізму у громадській свідомості становить неабияку загрозу. Суспільство, де панує такий тип консолідації, не здатне до боротьби з внутрішніми та зовнішніми соціально-економічними загрозами.

Виходячи із зазначеного, *функції культури полягають у формуванні ціннісного та смислового базису консолідації*. Цей базис є умовною динамічною «величиною», яка націлена на об'єднання суспільства заради досягнення визначених цілей розвитку. До функцій культури у зміцненні консолідації належать завдання формування в суспільстві розуміння спільної історії та усвідомлення спільних світоглядних установок,

¹ Рекомендація 2006/962/ЄС Європейського Парламенту та Ради (ЄС) «Про основні компетенції для навчання протягом усього життя» від 18 грудня 2006 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_975

взаєморозуміння між різними соціальними прошарками та національними спільнотами, механізму погодження культурних інтересів між представниками різних соціальних та етнічних груп.

При формуванні культурної політики слід розрізнити *примусову та стимулюючу* консолідації. Практика примусової консолідації пов'язується із різноманітними обмеженнями, які застосовуються державою (як то цензура, репресивна інформаційна політика, заборона доступу до певних культурних артефактів) з метою боротьби з деструктивними ідеологічними установками. Стимулююча форма консолідації націлена на модернізацію суспільства, розвиток нових форм громадського життя та створення умов опанування громадянами нових культурних компетенцій. *Для України стимулюючий тип консолідації пов'язаний із досягненням стратегічних цілей розвитку, які передбачають, зокрема, опанування загальноєвропейських цінностей облаштування суспільства.*

Довідково: Під поняттям «європейські цінності» прийнято розуміти сукупність основних принципів облаштування сім'ї, суспільства і держави, а також політико-економічні, правові, культурні норми, які об'єднують більшість жителів Європи і складають зміст їх ідентичності. Загальноприйнятого переліку європейських цінностей немає. Вважається, що базові європейські цінності закріплені у Лісабонській угоді 2007 р. Це повага до людської гідності, свобода, демократія, рівність, верховенство права, повага до прав людини. У преамбулі Хартії Європейського Союзу з прав людини наводяться наступні цінності, які є спільними для держав-членів ЄС. Це забезпечення прав і свобод людини і громадянина, рівність, солідарність, демократія, правова держава.

Євроінтеграція як консолідуючий культурний чинник полягає не тільки у поглибленні співробітництва з європейськими інституціями, а й у забезпеченні функціонування державних і громадських інститутів за парадигмою європейських цінностей. Таким чином, *євроінтеграція – це також і культурологічна робота, спрямована як на імплементацію європейських цінностей у повсякденну практику, так і на модернізацію суспільних інститутів згідно з цими цінностями.*

Соціологічні опитування свідчать, що українські громадяни в цілому визнають значущість європейських цінностей, проте вони ще не є для них пріоритетними. Так, дослідження «Українське суспільство та європейські цінності», проведене Інститутом Горшеніна у співпраці з Представництвом Фонду імені Ф. Еберта в Україні, показало, що у ціннісній ієрархії для громадян найбільш актуальними є цінності особистого добробуту (здоров'я, успіх, достаток, щаслива сім'я, відсутність стресів, особистісний розвиток), а також цінності, що пов'язані із патерналізмом (якісні та безкоштовні освіта і медицина, гідні пенсії, соціальні виплати, забезпеченість робочими місцями, доступні ціни). І тільки в останню чергу респонденти вказували на власне європейські цінності – верховенство права, демократію, свободу слова, чесність та прозорість влади, рівні можливості для усіх громадян тощо. Результати цього дослідження показали, що європейські цінності є привабливими для українців, а необхідність їхнього застосування знаходить одностайну підтримку як серед прихильників, так і серед противників вступу до ЄС. Водночас, як зазначають автори дослідження, «базові європейські цінності сприймаються українцями як благо, до якого потрібно прагнути та яке в перспективі може вплинути на позитивні суспільні тенденції. Разом з тим для українців характерним є те, що вони схильні гіпотетично підтримувати ці цінності, але у повсякденній практиці їх втілюють вибірково»².

Аналогічна ситуація стосується розуміння громадянами прав людини. Результати дослідження «Що українці знають та думають про права людини: оцінка змін (2016-2018)» демонструють, що незважаючи на доволі високий рівень загальної підтримки цінностей прав людини, українські громадяни ще не усвідомлюють їх повною мірою. Так, за даними дослідження, 50-60 % українців виправдовують обмеження прав наркозалежних, колишніх

²«Українське суспільство та європейські цінності». Звіт за результатами соціологічного дослідження проведеного Інститутом Горшеніна у співпраці з Представництвом Фонд імені Фрідріха Еберта в Україні. // Фонд імені Фрідріха Еберта. Представництво в Україні – 42 с. – С. 19 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://fes.kiev.ua/n/cms/fileadmin/upload2/IEuropeiski_cinnosti_tables_and_diagrams_MR.pdf

засуджених, людей із протилежними політичними поглядами, ромів та представників ЛГБТ-спільноти. Як зазначають автори дослідження, фіксується зневіра людей у можливостях відстоювати свої права перед органами влади³.

Зазначені дослідження громадської думки показують необхідність реалізації системної просвітницької та культурної роботи із донесення до громадян змісту європейських цінностей та їх застосування у повсякденній практиці з метою суспільної консолідації.

Визначення загроз культурної деконсолідації

Серед основних причин культурної деконсолідації суспільства можна вказати наступні: недоступність культурних благ широким верствам населення внаслідок руйнування інфраструктури культурних закладів або поширення бідності, руйнація культурних компетенцій громадян, поширення ерзац-культурної продукції, руйнація культурної освіти. До вказаних причин також можна віднести маргіналізацію культурної діяльності у депресивних регіонах, слабку фінансову та матеріальну базу закладів культури, економічну та соціальну непривабливість культурної роботи.

Довідково. Соціологічне дослідження «Консолідація українського суспільства: шляхи, виклики, перспективи», проведене Центром Разумкова⁴, зафіксувало суттєві розбіжності у ставленні населення до пріоритетів державної культурної політики. Так, 42 % респондентів відмітили, що «держава має, в першу чергу, сприяти розвитку української мови і культури, а вже потім – мов і культур представників інших національностей, які проживають на території України». Цю точку зору підтримують більшість жителів Західного та Центрального регіонів (відповідно, 56 % і 57 %). Водночас 31 % із усіх опитаних дотримуються протилежної думки, що «держава має рівною мірою сприяти розвитку мов і культур представників усіх національностей, які проживають на території України». Цю позицію підтримують переважно жителі Східного регіону (49 %).

³ Що українці знають і думають про права людини: оцінка змін (2016-2018) / Резюме дослідження. [С. Коліушко, М. Паращевін, В. Яворський]; під заг. ред. Т. Печончик. – Київ, 2018. – 96 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://dif.org.ua/uploads/pdf/19484532155c0fae449caba5.69437042.pdf>

⁴ Центр Разумкова. Консолідація українського суспільства: шляхи, виклики, перспективи. Інформаційно-аналітичні матеріали до Фахової дискусії 16 грудня 2016р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://razumkov.org.ua/upload/Identi-2016.pdf>

48 % респондентів дотримуються думки, що відмінності між жителями різних регіонів, це – добре, оскільки це збагачує країну та її культуру. Проте, 32 % не погоджуються з цим, підтримуючи позицію, що це «погано, оскільки створює можливості для «навішування ярликів», виникнення сепаратистських рухів, заздрості одних до інших тощо».

Водночас у громадській думці існує досить міцний консолідуючий потенціал культури. Так, відповідаючи на запитання «Що для Вас особисто означає бути громадянином України?», 30 % відмітили позицію «Відчувати себе частиною єдиного українського народу, його культури і традицій», 26 % вважають, що це «можливість пишатися досягненнями своєї країни та її представників у різних сферах – економіці, науці, мистецтві, спорті». 19 % респондентів впевнені, що популяризація української культури на пряму сприятиме процесу консолідації суспільства.

Як вказують автори зазначеного дослідження, «наслідки політизації і використання відмінностей між жителями різних регіонів країни – у т. ч. історичної пам'яті, мовного питання, геополітичного вибору – продовжують справляти негативний вплив на процес формування спільної загальнонаціональної ідентичності». Незважаючи на це, в громадській свідомості фіксуються тенденції до толерантного взаємного сприйняття жителями різних регіонів країни. На думку авторів, результати дослідження «засвідчують наявність у суспільстві потенціалу для консолідації». Зокрема, отримані результати вказують на декілька чинників цього потенціалу, які відносяться до функцій культурного розвитку. Так, громадяни під час проведення опитування відзначили, що задля посилення єдності суспільства необхідно: налагодити ознайомлення із традиціями, звичаями, особливостями інших регіонів; підвищувати культурний та освітній рівень населення, що не дозволить бути жертвами пропаганди, стереотипів та вестися на провокації; виховувати в дітях повагу до різноманітних традицій, культури, історії, мови, національних символів, звичаїв⁵.

Процесам культурної деконсолідації сприяють тенденції руйнації культурного простору. Так, за результатами спеціалізованого соціологічного

⁵ Консолідація українського суспільства: шляхи, виклики, перспективи. Інформаційно-аналітичні матеріали до Фахової дискусії 16 грудня 2016 р. – С. 85-86.

дослідження, присвяченого функціонуванню інфраструктури закладів культури, з'ясувалося, що упродовж останнього року більшість громадян (60 %) взагалі не читали книжок (електронних або друкованих) і не відвідували ані бібліотеку, ані книгарню; 50 % дорослого населення України не відвідали жодного культурного заходу упродовж останнього року; лише 1 % населення відвідують культурні заходи настільки часто, наскільки бажають; 50 % респондентів зазначають, що відвідували б культурні заходи частіше, якби мали більше грошей; 17 % опитаних зазначають, що в їхньому населеному пункті зовсім немає можливостей для творчого та мистецького розвитку дітей⁶. Вплив зазначених факторів призводить до виникнення загрози втрати населенням освітніх і культурних компетенцій.

Необхідність посилення нормативно-правового забезпечення ролі культури у консолідації суспільства.

Доводиться констатувати, що у законодавчій базі та документах державної політики, що присвячені проблемам розвитку гуманітарної сфери, не приділяється достатньо уваги функціям європейських цінностей як засобу суспільної консолідації.

Перш за все, слід вказати на необхідність конституційного забезпечення засад культурної політики. Незважаючи на важливість культури для розвитку і консолідації суспільства, у Конституції України жодна окрема стаття їй повністю не присвячена. До того ж, визначення, що містяться в Основному Законі, потребують доповнень. Зокрема, ст. 11 стверджує, що держава сприяє розвитку традицій і культури, історичної свідомості, етнічної, мовної, релігійної самобутності корінних народів і національних меншин України. Ст. 12 стосується задоволення національно-культурних і мовних потреб українців, які проживають за межами держави.

⁶ Деякі аспекти культурних практик і культурної інфраструктури. Результати всеукраїнського дослідження [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://samoorg.com.ua/blog/2019/03/14/deyaki-aspekti-kulturnih-praktik-i-kulturnoyi-infrastrukturi-rezultati-vseukrayinskogo-doslidzhennya/>

Ст. 54 гарантує охорону культурної спадщини. Однак очевидно, що значення та функції культури не обмежуються зазначеними чинниками. У відповідних розділах Конституції України, де визначаються функції центральних органів влади, питанням культурної політики не надається пріоритетного значення. Власне відсутнє поняття «культурна політика». Натомість використовуються поняття «загальнодержавні програми національно-культурного розвитку» (ст. 85), «загальнодержавні програми культурного розвитку» (ст. 116), «державні і регіональні програми культурного розвитку» (ст. 119). Вважаємо, що у подальшій роботі над змінами та доповненнями до Конституції України доцільно позбавитись «залишкового» відношення до культури і внести до Основного Закону окрему статтю, яка б визначала значення та роль культури для сталого розвитку суспільства, конституційні засади культурної політики.

У базовому Законі України «Про культуру» відсутні норми, які б визначали функції та завдання культури у консолідації суспільства. Очевидно, що при підготовці нової редакції цього закону необхідно внести доповнення до ст. 3 «Основні засади державної політики у сфері культури» і ст. 4 «Пріоритети державної політики у сфері культури». Тут необхідно визначити, що консолідація суспільства належить до основних напрямів культурної політики, яка має здійснюватися на засадах компетентності та стратегічного планування. Серед пріоритетів культурної політики доцільно визначити завдання формування сучасної особистості за допомогою зміцнення у громадській свідомості національних та європейських цінностей.

Аналогічні недоліки притаманні Довгостроковій стратегії розвитку української культури, схваленій Розпорядженням КМ України від 1 лютого 2016 р. № 119-р. У відповідних розділах, де визначаються стратегічні напрями реформ, стратегічні цілі та принципи розвитку культури, відсутні згадування завдань використання культури з метою консолідації суспільства. Так само у відповідному розділі Стратегії, де аналізуються актуальні проблеми

культурного розвитку, не згадуються загрози деконсолідації гуманітарного простору.

У Державній стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року, затвердженій Постановою КМ України від 6 серпня 2014 р. № 385, згадується необхідність, як стверджується, «сприяння консолідації» у рамках соціокультурного розвитку, однак не визначаються ані конкретні індикатори, ані механізми реалізації цього завдання. Більше того, у переліку сучасних викликів та загроз регіональній політиці, які потребують від виконавчої влади своєчасного реагування, відсутнє згадування загрози культурної деконсолідації суспільства. Відсутність такої конкретики призводить до того, що необхідність консолідації не перетворилась на практичне завдання для регіональних органів влади. Наразі Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України розпочало підготовку проекту Державної стратегії регіонального розвитку України на період до 2027 року⁷. Тому важливо, щоб у оновленій Стратегії було приділено більше уваги вирішенню проблем використання функцій культури у справі зміцнення консолідації суспільства. Зокрема, необхідно визначити конкретні індикатори, які б вказували на ефективність культурної роботи.

Доповнень потребує низка прийнятих цільових програм, націлених на забезпечення суспільної єдності. Зокрема, при підготовці Плану заходів щодо зміцнення національної єдності на 2020-2021 роки, Плану дій на 2020-2025 роки щодо реалізації Стратегії національно-патріотичного виховання та Плану заходів щодо реалізації Стратегії комунікації у сфері європейської інтеграції на 2018-2021 роки необхідно передбачити напрями, спрямовані на підвищення рівня обізнаності громадян щодо змісту європейських цінностей, а також формуванню навичок їх застосування у громадській практиці та діяльності органів управління.

⁷Розпочато розробку державної стратегії регіонального розвитку України на період до 2027 року // <http://iccua.org/rozpochata-rozrobka-derzhavnoyi-strategiyi-regionalnogo-rozvitku-ukrayini-na-period-do-2027-roku/>

Загальна мета зазначених новацій – створення умов, за яких громадяни, незалежно від місця проживання та рівня матеріального стану, мали б доступ до культурних благ і могли б розвивати свої культурні компетенції. Реалізація цих законодавчих та нормативних новацій сприятиме консолідації суспільства через усвідомлення принципів демократії та здатності застосовувати їх у громадянській діяльності, всебічному розумінню прав та свобод людини, принципів рівності, поваги до гідності людини, толерантності, соціальної справедливості.

ВИСНОВКИ

1. Змістовною ознакою стабільного суспільства є наявність консолідації у громадській свідомості щодо визначених цілей розвитку та засобів їх досягнення. Під консолідацією в даному випадку необхідно розуміти синтез базових цінностей суспільства та інституційних складових державного устрою заради досягнення визначених цілей розвитку.

Культурна політика як засіб консолідації не є якимось одним технологічним набором дій. Культурна консолідація пов'язана з визнанням різноманітності поглядів, суспільних практик та ідеологічних орієнтацій, об'єднаних загальноприйнятими цілями розвитку та цінностями, на яких базується суспільне життя.

2. В умовах соціального розшарування та падіння рівня легітимності органів влади є ризик формування в громадській свідомості феномену т. зв. «негативної консолідації», коли громадян об'єднує негативне ставлення до державних органів та несприйняття деяких напрямів державної політики. Формування «негативної консолідації» становить неабияку загрозу. Суспільство, де панує такий тип консолідації не здатне до нейтралізації внутрішніх та зовнішніх соціально-економічних загроз.

3. До функцій культури у зміцненні консолідації належать завдання

формування в громадській свідомості розуміння спільної історії та усвідомлення спільних світоглядних установок і механізму погодження культурних інтересів між представниками різних соціальних та етнічних груп.

4. У контексті проголошеного стратегічного курсу на вступ України до ЄС і НАТО однією із пріоритетних цілей консолідації є опанування загальноєвропейських цінностей облаштування суспільства. У цьому плані євроінтеграція – це також і культурологічна робота, спрямована як на імплементацію європейських цінностей у повсякденну практику, так і на модернізацію суспільних інститутів згідно з цими цінностями.

5. Результати соціологічних досліджень свідчать, що громадяни в цілому визнають значущість європейських цінностей. Вони сприймаються українцями як чинники, які у перспективі можуть вплинути на позитивні суспільні тенденції. Проте у повсякденній практиці українські громадяни втілюють їх вибірково, що доводить необхідність реалізації системної культурної роботи із донесення громадянам змісту європейських цінностей та їх застосування у повсякденній практиці з метою суспільної консолідації.

6. Ефективність використання функцій культури у консолідації суспільства може бути суттєво підвищена у разі створення належного правового забезпечення та осучаснення прийнятих цільових державних програм, націлених на імплементацію європейських цінностей. Державна культурна політика таким чином має бути узгоджена із стратегічним курсом розвитку держави та регіональними державними програмами розвитку.

РЕКОМЕНДАЦІЇ

Виходячи з того, що формування культурних компетенцій, які складають ціннісний базис суспільної консолідації, відбувається стихійно та фрагментарно, відсутнє належне методологічне забезпечення цього процесу,

і зважаючи на те, що у чинних програмних документах державної політики недостатньо уваги приділяється необхідності використання європейських цінностей як засобу суспільної консолідації, вважаємо за доцільне:

1. **Офісу Президента України** запропонувати Президенту України ініціювати внесення змін і доповнень до Конституції України, що передбачають створення окремої статті в Основному Законі, яка була б присвячена культурі. Нова стаття має визначати значення культури для консолідації та розвитку українського суспільства, її роль у формуванні національної ідентичності, а також концептуальні засади державної культурної політики.

2. **Кабінету Міністрів України** провести аналіз виконання Указу Президента України «Про пріоритетні заходи щодо сприяння зміцненню національної єдності та консолідації українського суспільства, підтримки ініціатив громадськості у цій сфері» від 1 грудня 2016 р. № 534/2016. При підготовці Плану заходів на 2020-2021 роки на виконання зазначеного Указу внести доповнення щодо нових напрямів роботи, які пов'язуються з євроінтеграційним курсом як чинником, що консолідує суспільство.

- **Національній Академії наук України, Міністерству освіти і науки України, Міністерству інформаційної політики України** в рамках зазначеного Плану заходів забезпечити проведення досліджень громадської думки, реалізацію науково-популярних та інформаційних проектів з питань, що стосуються ствердження у суспільній свідомості європейських цінностей. Серед пріоритетних завдань має бути розробка пропозицій для органів місцевого самоврядування, освітніх та культурних закладів щодо всебічної популяризації європейських цінностей.

3. **Кабінету Міністрів України** при підготовці Плану дій на 2020-2025 роки щодо реалізації Стратегії національно-патріотичного виховання передбачити напрями виховної роботи, які націлені на формування в

громадській свідомості розуміння змісту європейської інтеграції як засобу суспільної консолідації.

- Національній Академії наук України, Міністерству освіти і науки України в рамках виконання зазначеної Стратегії ініціювати реалізацію науково-популярних проектів, спрямованих на імплементацію європейських цінностей у виховну роботу та гармонізацію освітнього процесу у сфері формування культурних компетенцій із урахуванням досвіду держав ЄС, але зберігаючи в основі національні цінності і традиції.

4. Кабінету Міністрів України при підготовці Плану заходів на 2020 рік на виконання Стратегії комунікації у сфері європейської інтеграції на 2018-2021 роки серед завдань комунікаційної політики в сфері європейської інтеграції передбачити необхідність підвищення рівня обізнаності громадян щодо змісту європейських цінностей, а також формування навичок їх застосування у громадській практиці та діяльності органів управління. Серед пріоритетів Плану заходів на 2020 р. має бути формування у громадян культурних компетентностей щодо європейських цінностей, які складають аксіологічний базис суспільної консолідації.

5. Міністерству культури України при підготовці нової редакції Закону України «Про культуру» визначити функції та пріоритети державної культурної політики у консолідації українського суспільства. Закон України «Про культуру» доцільно доповнити окремою статтею, яка б розкривала специфіку культурної політики консолідації суспільства, зокрема на територіях, які постраждали від військових дій. Також у новій редакції Закону необхідно визначити пріоритети культурної політики у зміцненні культурних компетенцій громадян, напрями інноваційної діяльності, засади культурної політики в умовах децентралізації.

6. Міністерству регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України, Міністерству культури України при

підготовці проекту Державної стратегії регіонального розвитку України на період до 2027 року визначити конкретні індикатори, які б вказували на ефективність культурної роботи, спрямованої на зміцнення консолідації суспільства. Зокрема, у оновленій Державній стратегії мають бути визначені: параметри мінімального набору гарантованих культурних послуг; рівень забезпечення мешканців новостворених ОТГ таким набором культурних послуг; показники приведення мережі закладів культури у відповідність до культурних потреб населення; індикатори підвищення частки культурних індустрій у ВВП країни; заходи, спрямовані на збільшення робочих місць у сфері культурних індустрій; показники розвитку інфраструктури закладів культурно-мистецької освіти; нормативи щодо частки бюджетів місцевих громад, які передбачені на підтримку культурної діяльності та утримання об'єктів культурної спадщини.